



УДК 37.015.31«19/20»:613.42(045)

СТАТЕВІ ДЕВІАЦІЇ СЕРЕД ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ ТА ЗАСОБИ ЇХ ПРОФІЛАКТИКИ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОРІЧ)

Онипченко О.І., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

У статті порушено проблему профілактики статевих девіацій серед дітей і підлітків на межі ХІХ–ХХ століть у зв'язку зі збереженням і розвитком репродуктивного здоров'я молоді, формуванням її гендерної, статевої й сексуальної ідентичності. Підкреслюється необхідність сублімації статевих інстинктів школярів в інше русло – заняття в гуртках, позакласне читання, фізкультура, ігри, що вважається найкращими засобами боротьби зі статевою розбещеністю в період статевого дозрівання.

Ключові слова: *статеві девіації, профілактика, статево виховання, статево-рольова соціалізація.*

В статье актуализируется проблема профилактики половых девиаций детей и подростков на рубеже ХІХ–ХХ веков, в связи с сохранением и развитием репродуктивного здоровья молодежи, формированием ее гендерной, половой и сексуальной идентичности. Подчеркивается необходимость сублимации половых инстинктов школьников в другое русло – занятия в кружках, внеклассное чтение, занятия физкультурой, игры, что считается наилучшими средствами борьбы с половой распущенностью в период полового созревания.

Ключевые слова: *половые девиации, профилактика, половое воспитание, полоролевая социализация.*

Onypchenko O.I. SEXUAL DEVIATIONS AMONG CHILDREN AND ADOLESCENTS AND MEANS OF THEIR PREVENTION (THE END OF XIX – THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY)

In the article had raised the problems of sexual education of children, including sexual deviations, in connection with the preservation and development of reproductive health of young people, the importance of gender socialization of children and adolescents in connection with the formation of their gender and sexual identity. Teachers stressed that it is necessary to take care whether to completely suppress the sexual instinct of young people, but how to transform it into another channel. A lively interest in pure scientific knowledge, the working atmosphere of the school, a good curriculum, carried out by teachers who know their work, are the best means to combat sexual promiscuity during puberty.

Key words: *sexual deviation, prevention, sex education, sexual-rolled socialization.*

Постановка проблеми. Аналіз робіт вітчизняних педагогів-мислителів, що творили на межі ХІХ–ХХ століть, свідчить, що актуальність статевого питання для дітей назріла в період модернізації суспільства, зокрема й освіти. Аналогічна ситуація відбулася наприкінці ХХ століття – початку ХХІ століття, коли в педагогічному дискурсі знову активізується проблематика статевого виховання дітей, у тому числі сексуальної девіації та її профілактики, у зв'язку зі збереженням і розвитком репродуктивного здоров'я молоді, важливістю статево-рольової соціалізації дітей і підлітків, формуванням їхньої гендерної, статевої й сексуальної ідентичності.

У період стрімких соціальних змін і нестабільності, що супроводжує процес переходу до більш відкритого суспільства, дедалі небезпечнішими для молоді стають статеві відхилення: адже суспільство адаптується до нових реалій, а наявні соціальні норми, цінності й табу переглядаються. За цих умов актуальним залишається питання

сексуальної активності молоді, легалізації невідповідних статевих зв'язків, що призводить до різного роду статевих відхилень. Тому молодь потребує особливої уваги й підтримки з боку сім'ї, школи, держави [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних педагогів, психологів, медиків багато хто займався проблемою девіантною поведінки серед дітей і підлітків та їх профілактики. Зазначимо за періодами, що ними досліджувалися кінець ХІХ – початок ХХ століття – О. Віреніус, Я. Гілінський, Е. Дрентельн, І. Даведьянова, С. Завражин, І. Сімонов та інші; друга половина ХХ століття – С. Голод, В. Каган, І. Кон та інші; кінець ХХ століття – початок ХХІ століття – Т. Балакун, Т. Говорун, Т. Гурлева, А. Зайцев, О. Кікінежді, Г. Корчова, І. Лановенко, Д. Романовська, О. Сечейко й інші.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити види статевих девіацій серед дітей і підлітків, причини виникнення та засо-



би їх профілактики на межі XIX–XX століть, оскільки аналіз історіографічних напрацювань вітчизняних і зарубіжних учених дає змогу зіставляти минуле та сьогодення, виявляючи шляхи вирішення аналогічних проблем сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відзначають дослідники І. Даведьянова й С. Завражин, систематичне вивчення девіацій статевої поведінки серед дітей і підлітків почалося у вітчизняному педагогічному дискурсі на межі XIX–XX сторіч й зумовлено бурхливим збільшенням маргінальних груп неповнолітніх, а також суспільним інтересом до проблеми статі загалом і статевого виховання молоді зокрема. Розроблення цієї проблематики велася в руслі декількох науково-теоретичних і практико-орієнтованих напрямів: християнсько-православного, фрейдистського й антропологічного.

Представники першого з них (І. Сікорський, І. Скворцов, Е. Накашидзе, Е. Лозинський та інші), що мав широке розповсюдження, беззастережно засуджували такі явища, як проституція, дошлюбні статеві зв'язки, а також поблажливе ставлення до онанізму, цього «бичу інтернатів» [4, с. 85].

Головне завдання статевого виховання педагога християнсько-православного напрямку бачили у вихованні волі, почуття сорому, цнотливої поведінки, пропонуючи направляти розвиток дітей так, щоб вони залишалися «скопцями за переконанням, через моральні погляди років до 20–25, та й узагалі до одруження». На їхню думку, головними засобами виховання повинні стати позитивний приклад батьків, «добре товариство», моральні й повчальні розваги під суворим контролем. Щоб відгородити юнацтво від розбещуючого впливу публічних видовищ і сумнівних розваг, що є невід'ємною частиною «егоїстичного, неідеального характеру всього складу сучасного життя», вони радили використовувати «прямі заборони», твердий, авторитарний підхід [11, с. 74].

Вітчизняні прихильники навчання Фрейда (К. Веселовська, С. Лебедев, Д. Смірнов та інші) пояснювали девіації сексуальної поведінки дітей і підлітків передусім вродженою інфантильною сексуальністю, причинами афективного порядку, сильними сексуальними переживаннями в дитинстві, які згодом були відсунуті в підсвідому сферу. Їхні методичні рекомендації стосовно профілактики статевих девіацій зводилися до таких загальних положень: 1) необхідно створити сприятливі умови для життя дітей у родині й школі; 2) намагатися сублімувати статеве почуття дитини з метою його

більш пізнього прояву; 3) у разі девіації сексуальної поведінки організувати активне перевиховання дитини. Наприклад, за допомогою лікаря-психотерапевта підсвідомі й некеровані сексуальні переживання зробити свідомими й керованими з метою позбавлення від них [4, с. 85].

Представники антропологічного підходу (В. Бехтерев, О. Бернштейн, О. Віреніус, Е. Дрентельн, М. Манасеїна, І. Мечніков) підходили до вирішення питання з позиції вітчизняного людинознавства. На їхню думку, причинами девіантної сексуальної поведінки дітей і підлітків є несприятливі умови життя – соціальні, психологічні, гігієнічні, а також педагогічна занедбаність. Основну причину відхилень у статевій поведінці вони бачили в невідповідності природи людини й культурних установок у суспільстві, а саме в невідповідності між періодом статевого дозрівання (12–15 років) і віком вступу до шлюбу, відсунутим на ціле десятиліття. Підкреслюючи, що організм людини є вмістилищем усяких недосконалостей, «дисгармоній», зокрема дисгармонії в галузі статевого інстинкту, І. Мечніков основним шляхом раціонального статевого виховання вважав розумну організацію соціального середовища, формування в школярів різної статі моральних якостей, необхідних для повноцінного міжстатевого спілкування [7, с. 218].

«Антропологи» вказували на такі форми девіантної сексуальної поведінки: онанізм і гомосексуалізм (особливо розповсюджені в закритих навчальних закладах і в середовищі безпритульних), зоофілія, садизм, мазохізм, фетишизм, проституція й «фабрикація янголів», непристойні розповіді й пісні, «спокуса» товаришів і відвідування проститутток, ранні статеві зв'язки (іноді у віці 8–9 років) з домашньою прислугою, боннами, гувернантками, молодшими сестрами, однокласниками. Крім соматичних патологій (венеричні хвороби, безплідність, виродження тощо), усе це сприяє розвитку цинізму, призводить до психічних травм, неврозів, дисгармонії духовного й чуттєвого елементів статевого потягу, що надалі стає перешкодою в статевому зближенні істинно закоханих один в одного юнака й дівчини [4, с. 86].

Аналізуючи статеві аномалії дитячого віку, лікар-гігієніст і педагог О. Віреніус виділив чотири групи причин статевого розвитку: 1) уроджені (передчасний статевого розвитку; ніжність шкіри; так званий нервовий темперамент, при якому дитина відрізняється надмірною чутливістю й вразливістю до навколишнього середовища); 2) «ті, що знаходяться в ненормальності відправ-



лень різних органів тіла й у порушенні гігієнічної обстановки» (висока температура житла, надмірно теплий одяг; частий дотик руки до власних статевих органів; уживання їжі та напоїв, що збуджують); 3) «невідповідне педагогічне оточення» (пестування дітей; невдалий вибір товаришів, гувернера (гувернантки); ледарство, читання аморальної літератури; відвідування вульгарних видовищ); 4) патологічного характеру (недотримання правил гігієни; покарання різкими; хронічні застої крові в тазових органах унаслідок тривалих класних і домашніх занять) тощо [2, с. 97–107].

Одночасно О. Віреніус дає рекомендації щодо боротьби з названими девіаціями, вважаючи за необхідне загартовувати тілесну й моральну природу дитини; відповідний температурний режим приміщень, розумний вибір одягу; харчування без збудливих напоїв і пряної їжі; пильний нагляд за поведінкою й моральністю осіб, які оточують дитину; певна діяльність, що вимагає витрати сил, розумових, моральних і фізичних; розваги, відповідні до віку й під наглядом старших (гри, прогулянки, екскурсії в ліс, відвідування музеїв, виставок, фабрик, заводів, концерти, театр, цирк) [2, с. 97–107].

Активну просвітницьку роботу серед матерів і вихователюк стосовно здоров'я жінки, зокрема профілактики аномалій розвитку статевих девіацій у дівчат, проводила жінка-лікар жіночої гімназії Е. Дрентельн, надаючи рекомендації матерям стосовно спостереження та догляду за їхніми дітьми («Аномалії розвитку статевого почуття в дівчат», 1898; «Лікувати або виховувати? Публічна лекція для матерів та вихователюк», 1899–1900 тощо).

Питання, яке вирішує Е. Дрентельн, становить однаковий інтерес як для медиків, так і для педагогів, оскільки медична література майже не мала у своєму розпорядженні праць, у яких би всебічно розглядалася ця проблема, особливо з погляду причин, «що породжують зло». Вивчаючи статеві девіації серед хлопців, за її свідченням, більшість педагогів і батьків залишається майже в повному «невіданні» відносно статевих девіацій серед дівчат. «А тим часом зло це сильно розвинене й між дівчатами, має своєрідний на них вплив і заслугує того, щоб піддатися серйозному розгляду» [5, с. 4].

Через фізіологічні причини, свідчить Е. Дрентельн, у жінок статеві девіації більш складні, ніж у чоловіків, оскільки дівчинка може збуджувати себе не тільки роздратуванням своїх статевих органів, а й роздратуванням грудних залоз, у зв'язку з чим

у дівчинки спостерігається ще так званий *мамарний онанізм*, невідомий у хлопців.

Серед причини, що зумовлюють розвиток зазначених статевих девіацій, Е. Дрентельн називає *виродження й спадковість, невропатична конституція*.

Статеве почуття представниць першої категорії або пригнічене, або надмірно розвинене та характеризується пробудженням у досить ранньому віці. Єдиним раціональним заходом щодо таких знедолених істот є ретельний нагляд за ними, поміщення їх у спеціальні заклади навіть до повної ізоляції від здорових дітей.

Набагато більше значення в практичному стосунку мають для нас діти, які мають так звану *невропатичну конституцію*, зазначає Е. Дрентельн, у яких зовнішні ознаки виродження слабко виражені або навіть відсутні. Причини, що призводять до виродження, складні й глибокі: алкоголізм, сифіліс батьків, шлюби між близькими родичами, умови життя, що виснажують, а також результат неправильного виховання, при якому батьки, вирішуючи, що дитина «нервова», поблажливо дивляться на її примхи.

Розглядаючи культурологічний аспект у питанні статевого соціалізації дівчат і виникненням статевих девіацій, Е. Дрентельн проводить взаємозв'язок між вимогами суспільства щодо моральності жінок і чоловіків.

Якщо умови культурного життя, свідчить лікар-гінеколог, підсилювали статеве почуття й сприяли його ранньому прояву, то сама культура намагалася зі століття в століття паралізувати розвиток цього почуття, висуваючи до жінок більш суворі критерії моральності, ніж до чоловіків. Вимоги ці, доведені до крайнощів, сприяли появі чималої кількості атрофованих жіночих типів, у яких абсолютна статева байдужість пов'язана з недорозвиненням статевих органів.

Тому під час проведення профілактики статевих девіацій серед дівчат необхідно враховувати умови культурного життя, які охопили жінку одночасно з емансипаційним рухом на межі XIX–XX століть, що, безсумнівно, сприяють розвитку й пробудженню в її свідомості тих сторін, які неминуче йдуть урозріз з висунутими їй критеріями моральності.

Отже, головний шлях виховання здорової молоді жіночої статі, вважає Е. Дрентельн, – це розумно організоване сімейне й шкільне середовище: розвиток волі та самовладання дівчинок; робота матерів над собою задля поєднання гарячої любові з розумними і твердими вимогами; уберігання дитини від шкідливого замикання в собі; дотримання режиму праці та відпо-



чинку, правильне харчування, чистота тіла, ретельний вибір книг для читання, рухливі ігри. В окремих випадках за явної аномалії статевого почуття вона рекомендує зміну сімейної обстановки, подорожі, лікування гіпнозом і навіть заміжжя [5, с. 41].

Як свідчили передові вчителі, лікарі, громадські діячі (М. Алексеев, К. Житомирський, Б. Ліberman, Е. Лозинський, О. Острогорський, К. Сидорович, І. Сімонов, Д. Смірнов, Г. Трахтенберг та інші), чуттєві інстинкти молодих людей зазнавали низки зухвалих спокус і ненормальних збуджень: швидкий вплив проституції в найрізноманітніших видах, цинічні зразки літератури й мистецтва, еротичні вистави на сцені, публічний розгул і пияцтво, ослаблення сімейних зв'язків і неприхована розбещеність моралі взагалі. Сукупність цих факторів тогочасної дійсності призводила до вкрай сумного явища: підростаюче покоління ставало на шлях статевої розпусти вже не тільки в юнацькому, а й у підлітковому віці, що природно призводило до згубних наслідків.

Особливо багатий матеріал дає «Статевий перепис московського студентства», що зроблений у 1903–1904 роках за ініціативи приват-доцента М. Членова (матеріалом йому послуговували дані понад 2 тисячі відповідей), а також проведений доктором, приват-доцентом В. Фавром «Статевий перепис харківських студентів» серед 3 вищих чоловічих навчальних закладів м. Харкова. Обидві переписи свідчать, що статеве життя багатьма юнаками починається не тільки до періоду повного змужніння, а часто й до періоду статевого дозрівання, що вкрай згубно позначається на здоров'я молоді. Ті самі дані, як і повсякденні спостереження лікарів, говорять і про надзвичайну поширеність такого виду статевої девіації, як онанізм [1, с. 400].

Отже, виникала необхідність рішучої боротьби школи зі статевою розбещеністю підростаючого молодого покоління.

Варто звернути особливу увагу на той факт, свідчив І. Сімонов, що, на жаль, сучасна родина в більшості випадків навряд чи спроможна із цього важливого питання працювати «пліч-о-пліч» зі школою. Тут ми мимоволі торкаємося складного й важливого питання – відірваність родини від школи. Зокрема, з анкет видно, що в родинах зовсім не займалися статевим вихованням. Батьки або зовсім не говорили про це, або відбувалися такими фразами: «Хіба прагнеш із розуму зійти», «Не засмучуй тата й маму»; або, навпаки, так «намагалися виховувати», що хлопчики навмисно «з молодечтва» (всупереч роз'ясненням) бігали в

публічні будинки; у декількох випадках відзначене повне потурання з боку батьків («давали гроші на статеві потреби»). Свідченням того, до яких іноді крайнощів доходили турботи батьків, слугує приклад з практики одного з вихователів, коли мати – «передова жінка» – для заохочення успіхів свого 14-літнього сина найняла для нього миловидну покоївку, «яка за додаткову плату доставляла йому відомого роду задоволення. Кількість сеансів була прямо пропорційна його успішності; за погані оцінки він зовсім залишався без задоволення» [10, с. 122].

Указавши на обов'язок школи вести боротьбу зі статевою розбещеністю, І. Сімонов уважав за потрібне зробити застереження, що під цим поняттям малося на увазі лише «онанізм» і «порушення цнотливості» дітьми та підлітками, оскільки суб'єкти, які страждають іншими видами девіацій, які нами зазначені вище, підлягають компетенції лікаря-фахівця.

Епідемія онанізму – саме так, а не інакше, на думку російських педагогів, можна було охарактеризувати масштаби поширення цієї сексуальної девіації, опису якої присвячені сотні книг і брошур на межі XIX–XX століть. У багатьох авторів онанізм описується і як статевий порок, і як небезпечна хвороба, що негативно впливає на фізіологічне, репродуктивне й психічне здоров'я дітей. Те, що ця проблема була усвідомлена як соціально значима, доводить більшість досліджень, спрямованих на її вивчення. Так, у роботі І. Сімонова «На шляхах до боротьби зі статевою розбещеністю в школах I й II ступенів» подається така статистика директора одного з інтернатів: із 24 хлопчиків, що вступили в 1-й клас навчального закладу (це вік 10 років), «23 зізналися в тому, що вони онаністи», «з 5-го класу онаністи були вже рідкісним винятком», тому що у віці 15–16 років «юнаки починають вступати у відносини із жінками» – «це й вік «першого падіння» [10, с. 127; 12, с. 13–14].

Варто відзначити, що проблема розпусти в середовищі дітей і молоді, яка особливо гостро хвилювала вітчизняних педагогів, пояснювалася ними тим, що діти стали навчатися в навчальних закладах закритого типу – пансіонатах, гімназіях, кадетських корпусах, із тривалим перебуванням далеко від родин, що створює умови для розбещення молодших дітей старшими. А поширена практика роздільного за статтю навчання сприяла появі в юнацькому середовищі гомосексуальних і «гомоеротичних» проявів, які неодноразово спостерігалися педагогами. Зокрема, І. Сімонов пише: «В інтернатах треба звернути



особливу увагу на помічену в «перехідному віці» в найбільш чутливих юнаків схильність до переслідування красивих товаришів (дають їм прізвиська «мазочек», «помпонів», «інституток», саджають їх на коліна, цілують)» [10, с. 146].

На подібне явище вказує в роботі німецький учений А. Моль, який виступав за спільне навчання в школі хлопчиків і дівчаток, оскільки роздільне навчання, на його думку, має своїм наслідком «статеві ексцеси», що зустрічаються «в інтернатах, на кораблях, у в'язницях і в усіх місцях, де особам іншої статі зовсім немає доступу» [8, с. 208].

Наслідки від занять цим пороком: значне виснаження нервової системи й психіки; психічна неврівноваженість; неправильна діяльність серця, посилене серцебиття, а також сліди згасання інтелектуальної й емоційної діяльності; у міміці привертають увагу ознаки страху, непевності, нерішучості; в емоційному стосунку переважає гнітючий характер, іпохондрія.

Отже, з метою профілактики розповсюдження цього пороку в стінах навчального закладу для успішного подальшого статевого виховання необхідно під час вступу хлопчиків у школу насамперед шкільному лікареві й вихователеві ознайомитися з фізичними й моральними якостями майбутнього вихованця, одержати від батьків або опікунів найдетальніші й відверті відомості про дошкільне виховання, гарні й погані звички тощо. Під час бесід, радить І. Сімонов, вихователю необхідно бути обережним, тактовним, ні в якому разі не залякувати вихованця, а, навпаки, підтримувати його дух і заспокоювати.

Вітчизняні та зарубіжні педагоги й лікарі майже одногласно радять, з метою сублімації статевого почуття в інше русло, зацікавити учнів будь-якою справою, наприклад, *гуртки за інтересами*; доцільно поставлене *позакласне читання* (контроль проти обігу серед вихованців книг аморального змісту); організація в школі *ручної праці* тощо.

Доцільно особливо звернути увагу на заняття *фізкультурою* та організацію різноманітних *ігор*, оскільки добре заспокоюють, навіть «придушують статевий потяг» «підвищені м'язові рухи й саме у формі різних ігор та інших тілесних вправ» [10, с. 137].

Одним із суттєвих заходів боротьби з онанізмом є, на думку доктора Г. Трахтенберга, спільне навчання хлопчиків нарівні з дівчатками в школі. Постійне співтовариство, сидіння на одній лаві, щоденні зустрічі й бесіди – усі ці умови не можуть збуджувати статевого почуття, а, навпаки, скоріше

стримують його в природних нормальних межах (доктор Г. Трахтенберг «Статеве питання в родині й школах», 1913).

Висновки з проведеного дослідження. Отже, вивчення проблеми статевої девіації і її профілактики серед дітей і підлітків на межі XIX–XX століть виявило необхідність рішучої боротьби школи зі статевою розбещеністю підростаючого молодого покоління. Відносно цього в педагогів є дуже дієвий засіб у боротьбі з передчасною юнацькою розпустою, який полягає в тому, щоб загальним режимом школи, загальним ходом її життя збудити у юнаках вищі інтереси, які, одержавши у свідомості школярів переважне значення, витиснули б або принаймні послабили б статеві інстинкти. Треба опікуватися не тим, щоб зовсім придушити статеву пристрасть, скільки тим, щоб переспрямувати її в інше русло, дати страстям, заснованим на статево-почутті, інший вихід та інший напрям, перетворивши їх в ентузіазм естетичний, науковий тощо. Жвавий інтерес до чистого наукового знання, трудова атмосфера школи, гарний навчальний план, який виконується вчителями, що добре знають свою справу, – от найкращі засоби для боротьби зі статевою розбещеністю в період статевого дозрівання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеев М. О половом вопросе. Труды Первого Всероссийского съезда по семейному воспитанию / М. Алексеев. – СПб. : Типо-Литография Н.Л. Ныркина, 1914. – С. 400–410.
2. Вирениус А.С. Причины половых аномалий в детском возрасте и меры к предотвращению и устранению их в семье и школе / А.С. Вирениус // Русская школа. – 1892. – № 7–8. – С. 97–107.
3. Вирениус А.С. Соображения по вопросу о борьбе с половыми аномалиями в пору школьного возраста / А.С. Вирениус // Педагогический сборник. – 1895. – № 9. – С. 225.
4. Даведьянова И.С. Изучение отклоняющегося полового поведения несовершеннолетних (конец XIX – первая треть XX в.) / И.С. Даведьянова, С.А. Завражин // Педагогика. – 1998. – № 6. – С. 84–91.
5. Дрентельн Е.С. Аномалии развития полового чувства у девочек / Е.С. Дрентельн. – М., 1898. – 43 с.
6. Корчова Г.Л. Социально-педагогичні умови профілактики статевої девіації старшокласників : [навчальний посібник] / Г.Л. Корчова. – К. : Хай-Тек Прес, 2007. – 160 с.
7. Мечников И. Этюды о природе человека / И. Мечников. – М., 1904. – С. 218.
8. Моль А. Половая жизнь ребенка / А. Моль ; пер. с нем. Л. Рохальского ; под ред. д-ра Б.И. Бентовского. – СПб., 1909. – 247 с.
9. Сидорович К. Дети и половой вопрос / К. Сидорович. – СПб., 1909. – 227 с.



10. Симонов И.С. На путях к борьбе с половой распущенностью в школах I и II ступени / И.С. Симонов // Школа и половой вопрос. – Петроград, 1920. – С. 116–166.

11. Скворцов И.П. О воспитании родового чувства / И.П. Скворцов // Вестник воспитания. – 1892 – № 2. – С. 74.

12. Турутина Е.С. Социокультурный и образовательный контекст возникновения вопроса полового воспитания детей в дискурсе российской педагогики / Е.С. Турутина // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2010. – Выпуск 10(100). – С. 10–14.

УДК 37.013.42:364-784(100)

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ РАННЬОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Сташук О.О., викладач кафедри соціальної роботи
КВНЗ «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради

У статті розглянуто окремі аспекти досвіду організації ранньої соціальної реабілітації в зарубіжних країнах. Акцентовано увагу на соціально-педагогічних характеристиках цього процесу, окреслено роль соціального педагога закладів ранньої соціальної реабілітації. Виділено ознаки, притаманні більшості розвинених систем раннього втручання (ранньої реабілітації), та сформульовано пріоритетні завдання, які потребують нагального вирішення в Україні. Зокрема, наголошено, що потребує доопрацювання зміст вищої освіти в галузі підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи в системі ранньої соціальної реабілітації.

Ключові слова: *рання реабілітація, раннє втручання, діти дошкільного віку, особливі потреби, майбутній соціальний педагог, міждисциплінарна команда.*

В статье рассмотрены отдельные аспекты опыта организации ранней социальной реабилитации в зарубежных странах. Акцентируется внимание на социально-педагогических характеристиках этого процесса, уточнена роль социального педагога заведений ранней социальной реабилитации. Выделены признаки, присущие большинству развитых систем раннего вмешательства (ранней реабилитации), и сформулированы приоритетные задачи, требующие неотложного решения в Украине. В частности, отмечается, что требует доработки содержание высшего образования в области подготовки будущих социальных педагогов к работе в системе ранней социальной реабилитации.

Ключевые слова: *ранняя реабилитация, раннее вмешательство, дети дошкольного возраста, особые потребности, будущий социальный педагог, междисциплинарная команда.*

Stashuk O.O. SOCIAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF ORGANIZATION OF THE EARLY SOCIAL REHABILITATION IN THE FOREIGN COUNTRIES

Some aspects of the experience of organization of early social rehabilitation in the countries of Europe, USA, Byelorussia and Russia are considered in the article. The attention is focused on the socio-pedagogical characteristics of this process, the roles of the social teacher of institutions of early social rehabilitation are outlined. The author highlighted the features inherent in most developed early intervention systems (early rehabilitation) and formulated priority tasks that require an urgent solution in Ukraine. In particular, it is emphasized that the content of higher education in the field of training future social educators for work in the system of early social rehabilitation needs to be finalized.

Key words: *early rehabilitation, early intervention, children of preschool age, special needs, future social teacher, interdisciplinary team.*

Постановка проблеми. Дослідження міжнародного досвіду організації ранньої реабілітації актуалізувалися нещодавно в ракурсі підписання Меморандуму про взаєморозуміння для запровадження національної платформи раннього втручання та вироблення єдиних підходів формування в Україні системи раннього втручання (13 квітня 2017 р.). Іноземними сторонами

підписання документа стали Фондація «Soft Tulip» (Нідерланди), Європейська асоціація раннього втручання «EURLY AID» і ЮНІСЕФ. Міжнародні партнери запропонували до прийняття вихідні положення, які є базовими для побудови системи ранньої соціальної реабілітації в провідних країнах Європи, США, Росії, Японії. Проте питання ефективних механізмів їх реалізації в умо-